

המשפחה

- 2.....מבוא.....
- 3.....שרשרת זהב- רב דוריות במשפחה.....
- 4.....פתחו את השער/ קדיה מולדובסקי.....
- 5.....פנים / נורית זרחי.....
- 5.....פנים / לאה נאור.....
- 5.....מקימים משפחה – איזה מזל! / בנוימן חגית.....
- 6.....תמונה מאלבום ישן / יהונתן גפן.....
- 8.....יוסי ילד שלי מוצלח.....
- 9.....יוסי ילד שלי מוצלח. . . ע. הלל.....
- 10.....בלבלונת /נורית זרחי.....
- 12.....ילדה מזלג ילדה כף / נורית זרחי.....
- 14.....אני לא ילדה של כסא / שולמית הראבן.....
- 15.....גינגי – מרים ילן שטקליס.....
- 16.....אחים ואחיות.....
- 16.....הטיול – מירה מאיר.....
- 17.....אחותי הקטנה – ארנה רב-הון.....
- 18.....אח קטן – דליה רביקוביץ.....
- 19.....אח קטן – מטעמה קשתי.....
- 20.....מדוע אני לא אחי הגדול? – רימונה דינור.....

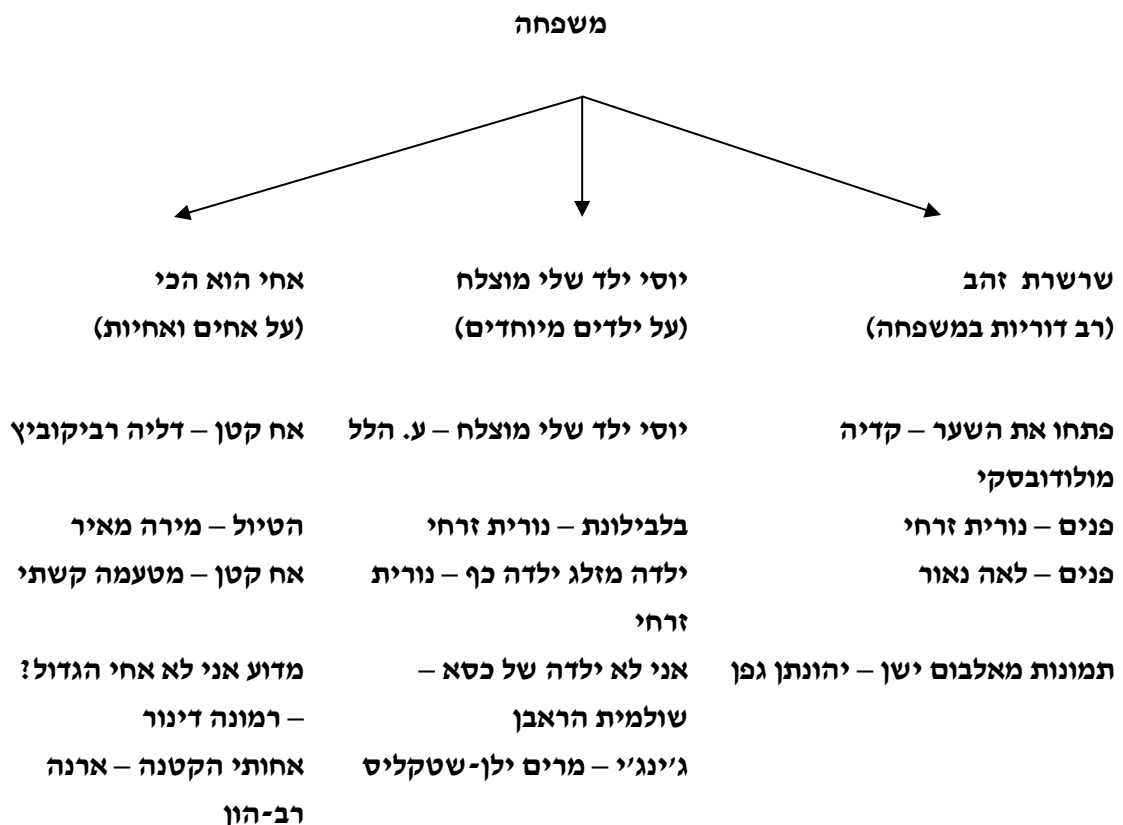
מבוא

המשפחה היא המסגרת החברתית האנושית שבה אנו חיים וגדלים. למשפחה יש תפקיד חשוב בהתפתחותו הכוללת של היחיד ויש הטוענים שיש לה תפקיד באחריות לשלומה ובריאותה של החברה בכלל ובמאה ה-21 בפרט. מאה זו מאופיינת בהתערערות נורמות התנהגות מקובלות, תהיות והעלאת ספקות באשר למה שנכון ורצוי.

המשפחה מהווה מסגרת בה מעובדות השקפות העולם והערכים של בני המשפחה ומעוצבת דעתם כלפי הנושאים העולים לדיון. בעזרתה מועברים ערכים תרבותיים ולאומיים לדורות הבאים.

משרד החינוך הכיר בחשיבות הנושא ושילב אותו בתכניות הלימודים השונות. המטרה בהוראת הנושא לאפשר ללמוד את תפקידי המשפחה כמסגרת חברתית שלמה ושל כל אחד מהשותפים המרכיבים אותה; להיחשף למגוון מערכות יחסי גומלין בין חברי משפחה; הדיון מאפשר להביע דעה, לנקוט עמדה ולהביע רגשות כלפי מכלול הנושאים בזיקה לעולם המשפחה.

פריסת הנושא

פותח ע"י לחמן חיה וברקוביץ איריס מרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל

© כל הזכויות שמורות

שרשרת זהב- רב דוריות במשפחה

היחידה שלפנינו "שרשרת זהב" עוסקת ברב-דוריות והמשכיות במשפחה. אפשר לשלב את היחידה כחלק מתכנית הלימודים "מולדת, חברה ואזרחות" (תשס"ג. תל, ירושלים). בציר שנקרא "משפחות ויישובים בראי תולדות ישראל".

כמו כן ניתן לשלב את הנושא לקראת נושא מזמן כגון יום המשפחה. היחידה פותחה סביב שתי מטאפורות האחת "שרשרת זהב" שמדגישה את החיבור בין החוליות השונות במשפחה, והאחרת "פנים" שמאירה את משמעות הרצף הדורי. היחידה בנויה סביב השירים הבאים: רצוי לפתוח את השיעור בקריאת השיר/שירים

פתחו את השער – קדיה מולודובסקי**פנים** – נורית זרחי**פנים** – לאה נאור**תמונות מאלבום ישן** – יהונתן גפן**מקימים משפחה – איזה מזל!** – חגית בנזימן

פתחו את השער/ קדיה מולודובסקי

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

ממי מורכבת שרשרת הזהב?

הילדים ימנו את בני המשפחה. בבית הראשון המשפחה המצומצמת, בבית השני המשפחה המורחבת.

פענוח המטאפורה "שרשרת זהב" – מדוע דווקא מטאפורה של שרשרת? מדוע זהב?

(התייחסות לשרשרת המורכבת מחוליות האחוזות זו בזו – ממש כמו משפחה. מדוע זהב? משהו יקר שרוצים לשמור עליו).

המעבר בשער בבית א' נעשה באמצעות מרכבה קלה. בבית ב' זוהי מרכבת פנינים. (יתכן ששם התואר המצטרף למרכבה ניתן לצורך חריזה ולא טמונה בו משמעות מיוחדת. אם השיר נלמד בגיל צעיר מאוד אין טעם לעסוק במשמעות תיאור המרכבה).

המרכבה נותנת תחושה של תנועה ומעבר בשער החיים.

אפשר להצביע על ההתאמה של המוסיקה לריתמוס קריאת השיר.

הבית השלישי רומז שכל בני המשפחה מתכנסים לאירוע חגיגי במיוחד (אולי חתונה). ניתן להסיק זאת מכלי האוכל ופריטי האוכל המתוקים.

ניתן לצייר את השער ובני המשפחה העוברים בו. אם זו כתה א' שנמצאת בתהליך של רכישת קריאה, אפשר להדביק תמונות של בני המשפחה (של כל ילד) ולצרף מלים כגון: אבא, אמא, סבא, סבתא, דוד וכדו'.

דוד	דודה	אח	אחות	אמא	אבא
-----	------	----	------	-----	-----

מבנה השיר

בשיר שלושה בתים הפותחים בשתי שורות אחידות, החוזרות בשלושת הבתים, הן מהוות את השער: "פתחו את השער, פתחוהו רחב, / עבור תעבור פה שרשרת זהב". ובשער הזה עוברת השושלת המשפחתית "אבא ואמא" וכן הלאה. המבנה מזכיר שרשרת המורכבת מחוליות (כל דמות כתובה בשורה נפרדת) והוא בעל אופי מצטבר. המלים מחוברות ב-ו' החיבור, שמדגישה את הקשר בין החוליות שבשרשרת המשפחה.

פנים / נורית זרחי

פנים / לאה נאור

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. בשיר "פנים" של נורית זרחי מתגלה שרשרת של פנים שעוברות בירושה מדור לדור (בשיר "פתחו את השער" השרשרת נוצרה מדמויות בעלות קרבה משפחתית לדורותיהן). מתווה הפנים דומה: "את הפנים שיש לי קיבלתי מאמא שלי" הפרטים בפנים משתנים מדור לדור והופכים כל אחת מהדמויות לדמות ייחודית.
הפנים הם מטאפורה למה שיש למשפחה למסור לדורות הבאים: ההיסטוריה, החוויות, הזכרונות, מסרים ערכיים, מורשת משפחתית.
אפשר לדון במשפט: "איזו דרך ארוכה". מדוע היא ארוכה? (מורכבת מהרבה פרטים שנאספו ונצברו לאורך הדורות).
2. בשיר נאמר:
"הלאה הלאה כנהר נושאים את הפנים"
ניתן לדון במשמעות הביטויים הלאה ונהר שנותנים תחושה של תנועה, התקדמות והמשכיות. כפי שקשה להפריד בין הטיפות, כך קשה להפריד בין בני משפחה.
3. אפשר לבקש מן הילדים לברר עם הוריהם למי הם דומים הן פיסית והן על פי תכונות בולטות. במה הם שונים?
4. האם חשוב לילדים לדמות להוריהם? לאחים? לסבא? לסבתא? מדוע?
5. מה הייתם רוצים לקבל במתנה מן ההורים? הסבים? הסבתות?
6. בשיר יש שימוש במילים המבטאות העברה ומסירה בזוגות: למסור ולקבל.
בבית א': קבלתי מאמא שלי . . . וכן סבתי מסרה את פניה. . .
בבית ב' היא שולחת אותם לנכדים. . . מי שנולד מקבל במתנה – פנים.
7. ניתן לעשות השוואה בין השיר "פנים" שכתבה נורית זרחי לבין השיר "פנים" שכתבה לאה נאור. בשירה של לאה נאור דמות הדובר היא של ילד, המתבונן בפניו ומציין ממי קיבל כל איבר, על פי מידע שקיבל מ'הם'. דמויות מבוגרים מעורפלות ולא מוגדרות. למשל: "את האף קיבלתי מאבא, את העיניים מסבתא אסתר . . ." וכן הלאה. סיום השיר מפתיע כשפתאום זולגת דמעה מריסי הילד, הדובר בשיר, ו'הם' אומרים לו שאולי הדמעה היא של... הוא אינו נותן לסיים את המשפט וצועק שאינו רוצה לשמוע כי "הדמעה הזאת היא שלי". כל עוד היה מדובר באיברים חיצוניים, קיבל הדובר בשיר את ה'ירושה' בהסכמה, כשמדובר במשהו שמבטא רגשות, הוא חש שהדמעה היא שלו, מכיוון שמבטאת רגש פנימי, אישי, עמוק. מעניין להשוות את הגישה של כל דובר ל"מקורות" הפנים. אצל זרחי ניכרת נימה חיובית כלפי "ירושת הפנים" אצל נאור לעומת זאת, יש מחאה של דובר השיר "די! מספיק לא רוצה לשמוע!". מעידים על כך גם סימני הקריאה המרובים. המחאה מעידה על הצבת גבול, רצון להשאיר את האני הפרטי והפנימי של הדובר.

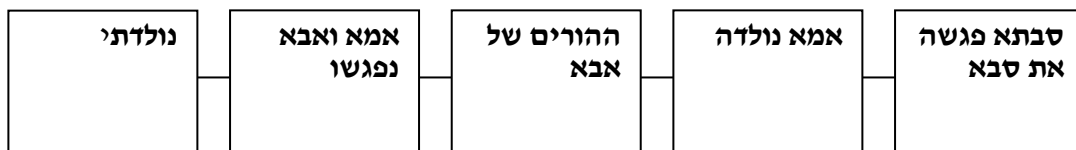
מקימים משפחה – איזה מזל! / בניזמן חגית

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. השיר מטפל באילן יוחסין של משפחה. הוא עשוי להיות אילן היוחסין של כל משפחה. אילן היוחסין בשיר זה מתחיל בסבא וסבתא.
הביטוי "איזה מזל" שחוזר מספר פעמים בשיר מבטא את תחושת השמחה והאושר של הדובר להיות שייך למשפחה שכזאת.
השורש "פגש" מופיע מספר פעמים ומבליט את החיבור בין הדמויות השונות שיצרו את המשפחה של הדובר.
2. ניתן לבקש מהילדים שיביאו תמונות של סבא, סבתא, אמא, אבא, המתארות מצבים של טרום נישואין ומצבים משפחתיים. באמצעות התמונות אפשר להדגים את השתלשלות הדורות כלומר את אילן היוחסין.
בגן הילדים התמונה יכולה לשמש כמרכז הפעילות. הילדים ילוו את התמונות בסיפורים, תיאורים וסיפורים אישיים.
כיתות א' - ב' אפשר ליצור אלבום תמונות כגון:

- מתחת לתמונה אפשר לתאר את התמונה או לספר ספור ששמעו מן ההורים או הסבים.
3. ניתן להכין רצועות ועליהן משפטים מתוך השיר. על הילדים להתאים את המשפט לתמונות שכל ילד הביא מביתו. אפשר גם לבקש מן הילדים להעתיק משפט מתאים מן השיר במקום רצועות מוכנות מראש.
4. אפשר לערוך את התמונות כספור, בסדר כרונולוגי. לדוגמא:

5. במהלך השיחה בכיתה אפשר לבקש מן הילדים לבטא, מזווית ראייתם, האם גם הם מרגישים ברי מזל כמו הדובר בשיר?
6. וכן, מה הם אוהבים במשפחתם? מה נעים להם בקרב המשפחה? מה תורמים להם סבא, סבתא? מה הם תורמים לאמא ואבא, לסבא וסבתא.
7. לבקש לספר על מפגשים משפחתיים מורחבים: האם יש דברים מיוחדים שנהוג לעשות במשפחה?

תמונה מאלבום ישן / יהונתן גפן

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. שיר שמעודד הזדהות עם העבר של סבא וסבתא, החוויות שלהם, הזיכרונות והמעשים שלהם. זו הזדמנות לעודד את הילדים להתעניין, לשאול וללמוד על תקופות ומקומות קודמים בהיסטוריה של המשפחה.
זה גם המקום למצוא זיקה בין אירועים, התרחשויות ומקומות בארץ (היסטוריה לאומית) לבין מה שקרה לדמויות השונות במשפחה הפרטית.
2. כל בית מכיל סצנה סביב דמות, מקום והתרחשות:
  - בבית הראשון סבתא עם עיניים כחולות על רקע הביצות.
  - בבית השני סבא וסבתא עם ילד עומדים בעמק יזרעאל עם עיזה ומקל. המעשה הוא רעיית צאן.
  - בבית השלישי הדובר מביע שייכות וקרבה לדורות הקודמים בכך שהוא מבקש להיכנס לתוך התמונה – הסצנה של סבא וסבתא שלו.
3. ניתן לבקש מהילדים תמונות של סבא וסבתא על רקע מקומות שונים בארץ וכן לבקש לשמוע סיפורים על המקום ועל ההתרחשויות בו.
4. כל ילד יכול ליצור אלבום תמונות משפחתי שמחובר לישראל. ילדים שהרקע המשפחתי שלהם לא קשור לישראל יביאו תמונות וסיפורים ממקומות אחרים.
5. הילדים ילוו בכתובה את התמונות שהדביקו.
6. ניתן לשוחח על המשפט "כשבכל הארץ לא הייתה אף סבתא, רק ביצות"
וכן
"עומדים עם עיזה ועם מקל
בדיוק
באמצע
עמק יזרעאל".
מידע בנושאים הללו מחבר בין הילדים לבין תולדות ארץ ישראל. ניתן להביא מפה ולהצביע על המקום המדובר ועל משמעות הביצות בראשית היישוב. באמצעות השיר ניתן להרחיב את ידע העולם של הילדים.
7. בבית האחרון נאמר:

"שלו גם אני שם הייתי,
גם אני הייתי מצטלם".

הילדים יכולים לבחור אתר ביישוב בו הם גרים ולהצטלם (יהא זה המשך האלבום שהתחיל עם סבא וסבתא).

8. בבית השלישי כתוב:

אני מביט על סבתא ועל סבא

שמביט עליה כאילו הוא חולם"

על מה לדעתכם הוא חולם? איזה פירוש אפשר לתת לביטוי "חולם"?

הפעילות חוברה ע"י לחמן חיה וברקוביץ איריס, מרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל

© כל הזכויות שמורות

יוסי ילד שלי מוצלח

יחידה זו מאירה דמויות של ילדים שהמראה שלהם, התנהגותם או תפיסת עולמם מיוחדת ומקורית וחורגת במשהו מן המקובל במשפחה או בחברה.

היחידה פותחה סביב השירים הבאים :
יוסי ילד שלי מוצלח – ע' הלל
בלבילונת – נורית זרחי
ילדה מזלג ילדה כף – נורית זרחי
אני לא ילדה של כסא – שולמית הראבן
ג'ינג'י – מרים ילן שטקליס

יוסי ילד שלי מוצלח. . . . ע. הלל

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים :

1. הילדים יספרו בלשונם את ספור השיר.
אפשר גם לבקש מן הילדים לצייר את השיר בתמונות כשכל תמונה משקפת אירוע ומלווה במשפט מתאים שהם או מצוטט מתוך השיר.
2. מי הן הדמויות העיקריות בשיר?
3. ערכו בטבלה את הבקשות של אימא מיוסי ולעומתן את הפריטים שיוסי הביא. לוו את הכתוב בציטוט מן השיר. לדוגמא :

אמא מבקשת מיוסי	יוסי מגיש
א	
ב	
ג	
- 4.

5. נסו לתאר את יוסי. מה אפשר ללמוד אודותיו מתוך השיר?
6. האם אתם מכירים ילד או ילדה שמזכירים לכם את יוסי?
7. האם הייתם רוצים להיות חברים של יוסי? מדוע?
8. אפשר לשוחח עם הילדים על מבנה השיר ולהדגים אותו.
למשל, כל סצנה מתחילה ב :
"שמש במרום זורחת. . . . " , משתרעת על פני שלושה בתים ומסתיימת בשורת סיכום :
"אוי לי, ילד שלי מוצלח."
9. בתוך כל סצנה יש חלוקה ברורה :
א. החלק הראשון הוא הוראה של אימא, הנחיה וביטוי של חיבה :
- "לך הבא. . .
- "לך ישר. . .

"יוסי, ילד שלי מוצלח.

בשיר חוזרת ההנחיה "לך ישר ואל תשכח" מספר פעמים. מה מביעה ההנחיה?
(האם מכירה היטב את בנה. היא מנסה לעזור לו למלא את המשימה. יש בדבריה שילוב בין הוראה, עצה, עידוד ומלות חיבה שאמורות לחזק אותו)

ב. מיקום הסצנות

הסצנה מתחילה בבית. בהמשך עוברת לשדרה. המשפט שעוסק בכך מקבל גיוונים.

בתחילה: "יוסי בשדרה פוסע" – תיאור הליכה.

בהמשך: "השדרה לו מצייצת"

ולבסוף: "השדרה לוחשת: יוסי"

ניתן לראות כאן התפתחות של יחסי גומלין בין יוסי לשדרה. מסתם "פוסע" דרך "מצייצת" ולבסוף קוראת לו בשמו הפרטי.

תהליך דומה עובר תיאור עיניו של יוסי:

בפעם הראשונה נאמר: "ופתאום אורות עיניו"

פעם שנייה: "קופצות עיניו"

ובפעם השלישית: "רוקדות עיניו"

בנוסף, ניתן לזהות בבית המתאר את יוסי בשדרה פעילות רבה המבטאת באמצעות שימוש בפעלים. גם מספרם של הפעלים וגם משמעותם מביעים תנועה מוגברת.

10. ערכו רשימה של הדברים שיוסי מוצא. ציינו מה המיוחד בכל פריט.

11. מה עושה יוסי עם כל פריט?

(בשאלה זו שני שלבים. מה עושה יוסי ברגע המציאה? מה הוא עושה עם המציאה מאוחר יותר?)

12. כיצד מקבלת אמא את המתנות שמגיש לה יוסי?

(אוי לי, ילד שלי מוצלח. רמז של קינה יחד עם אהבה וסלחנות)

13. השיר מסתיים בתיאור הבית. מצד אחד חסרים המצרכים שיוסי התבקש להביא:

"אין חלב... לעומת זאת ובהדגשה של המלה **אך** מוגש תיאור נוסף של הבית: "אך מלא, מלא הבית

אהבה, ניגון ופרח ונביחות כלבלב." כל מלה בבית זה מייצגת עולם שלם של מערכת יחסים, רגשות, מראות, ריחות וקולות.

בלבלונת / נורית זרחי

השיר מציג דמות של ילדה המכונה בילבילונת. מתוך השיר משתמע שהילדה מתלבשת ונוהגת שלא בהתאם לעונות השנה.

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. ספרו בלשונכם את המתרחש בשיר.
2. ציירו את הילדה בשני מצבים שונים. האחד על רקע עונת הקיץ, השנייה על רקע עונת החורף.
3. בשיר כתוב: "חלמתי שהקיץ בא" וכן: "אני נשמתי גשם באויר" כהסבר שהילדה נותנת לשאלות המופנות אליה. מה אפשר ללמוד על הילדה מתוך דבריה?
4. מה דעתכם, האם הילדה אכן "בילבילונת"? האם היא "מצחיקה"? נמקו את דבריכם.
5. הדובר בשיר אומר על הילדה: "איזו משונה". מה דעתכם?
(ניתן לעורר שיחה על התנהגות לא קונפורמית של ילדים ואנשים לא רק בהקשר של לבוש.
מה דעתכם על התנהגות כזו? האם התנסיתם בחוויה דומה? אם כן ספרו אודותיה.
בשיר נשאלת בילבילונת "אין לך לוח שנה על הקיר?" מה דעתכם, האם חסרון הלוח גרם לבילבילונת להתלבש כפי שהתלבשה?)
6. שימו לב למבנה השיר. האם תוכלו לזהות אותו?
(לכל עונה מוקדש בית. השיר מסתיים במשפט אחד שהוא מענה של בילבילונת על התמיהות והשאלות)

ילדה מזלג ילדה כף / נורית זרחי

השיר משקף את הקושי של סביבה לקבל מישהו ששונה ממנה במראה, בהתנהגות, בתרבות, בעדיפויות. השיר עשוי להיות נקודת מוצא לדיון בנושא של שונות בין אנשים בכלל וילדים בפרט. כמו כן כדאי לברר סוגי שונות הקיימים בחברה מבחינת מראה, תכונות, מוצא, רקע תרבותי, התנהגות וכו'. נציג שתי אפשרויות ללהתחיל ללמד את השיר:

אפשרות א'

ניתן להציג את שם השיר בלבד ולבקש מהילדים לנבא במה יעסוק השיר ומיהן הדמויות "ילדה מזלג וילדה כף". לאחר הניבוי יקראו את השיר כולו ויסבירו מהי "ילדה מזלג וילדה כף" האם הן ילדות שונות?

אפשרות ב'

קריאת השיר כולו מלכתחילה. לבקש מהתלמידים להגיב.

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. מה מאפיין "ילדה מזלג"? מה מאפיין "ילדה כף"?
2. מדוע האנשים (הסביבה) רצו להפוך "ילדה מזלג" לילדה כף?
3. מי הם האנשים? מה הפריע להם?
4. (המטאפורה של "ילדה מזלג" נשענת על המבנה החיצוני (רכיב אחד) של מזלג: שיניים דוקרות. אין התייחסות לתכונות אחרות של המזלג כמזלג).
5. תארו מתוך השיר מה "ילדה מזלג" נהגה לעשות. צטטו את מלות השיר שמתאימות לשיני מזלג.
6. בהשלכה לבני אדם, אילו איפיונים ותכונות קיימים באדם שמצדיקים מטאפורה של מזלג?
7. אילו תכונות, לדעתכם, מצדיקות מטאפורה של כף?
8. בשיר נאמר: "תפסו אותה אנשים באף"
  1. והפכו אותה לילדה כף"
9. מה מתארות שתי השורות? מה הייתה מטרת האנשים במהלך שעשו? (מדוע רצו האנשים להפוך את "ילדה מזלג" ל"ילדה כף"? מה הפריע להם לדעתכם?)
10. כיצד הרגישו וכיצד הגיבו האנשים לאחר שהפכו את "ילדה מזלג" ל"ילדה כף"? צטטו ביטויים מתוך השיר.
11. הבית השני של השיר מתחיל במילה "אך". מה ניתן ללמוד מהשמוש במלה זו? מה מתברר בהמשך השיר?
12. מה פירוש הדברים: "בקר וערב וצהריים"
  - א. הם אוכלים אך ורק
  - ב. מרק."
13. התבוננו במבנה השורות של בית ב'. מה מאפיין את רשימת הפריטים שמופיעה בשורות הקצרות?

14. (כל פרטי המזון שלא ניתן לאכול בכף. בולטת ברשימה החזרה על המלה "לא". כמו כן מופיעה בנפרד, לצורך הבלטה, כמלה יחידה המלה "מרק" ובהדגשה "אך ורק מרק". המזון היחיד שניתן לאכול באמצעות כף).
15. האם נפגשתם בדמות שיכולתם לכנותה "ילדה מזלג" או "ילדה כף"? הסבירו.
16. מהי לדעתכם תחושתה של ילדה מזלג שאילצו אותה להפוך לילדה כף?
17. (על מה ויתרה? מה הרוויחה?)
18. ניתן ליצור מסכות בצורת מזלג וכף. ילדים יעטו את המסכות יכנסו לרוח הדמות ואופייה ויביעו רעיונות, מחשבות ורגשות של דמות שהיא מזלג או דמות שהיא כף.
19. בהמשך לפעילויות סביב השיר ילדה מזלג ילדה כף אפשר לטפל גם בשיר "אני לא ילדה של כסא" מאת שולמית הראבן.

אני לא ילדה של כסא / שולמית הראבן

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

1. שיר זה מציג דמות באמצעות דימוי של רהיטים. דמות של ילדה שלא הולכת בתלם ומסרבת להיות ילדה של כסא. ה"כסא" מסמל התנהגות מצופה, קונפורמית, סדר, משמעת, רצינות וגם הולם התנהגות נשית.
הילדה פורצת מסגרות וטוענת "זאת לא אני!". הדוברת מציגה מבט מקורי וזווית ראייה ייחודית של העולם באמצעות הבחירות המקוריות שלה:
"אדן של חלון הכי טוב
כי רואים מציין את כל העולם"
כדאי לברר עם הילדים מה המשמעויות הגלויות והסמויות של המטאפורות שולחן וחלון.
וכן כדאי לשוחח ולהדגים מתוך השיר את האופן שבו הילדה מוצאת נתיבים משלה שלא בהכרח תואמים את המצופה ממנה.
2. השיר בנוי כשיח פנימי בין הילדה והאב. הקורא לא שומע את קולו של האב ולא מקבל את זווית הראיה שלו.
מדוע לדעתכם פונה הילדה לאב? (הילדה גם פה לא נוהגת כמצופה ופונה אל האב. אולי האב יבין אותה?)
3. מה דעתכם על השורה המסיימת? (על מה מעיד הסיום בלשון רבים?)
4. בחרו מאפיינים מסוימים בשיר "ילדה מזלג וילדה כף" והשוו אותם עם השיר "אני לא ילדה של כסא".

גי'נג'י – מרים ילן שטקליס

הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים.

- הדובר בשיר מספר, בגוף ראשון, את ספור התמודדותו עם צבע שערו המיוחד. ניתן לשוחח על תחושותיו של הדובר בשיר לגבי שערו בהתבסס על הוכחות מתוך השיר.
1. ערכו רשימה של ביטויים המתארים את צבע השיער. ערכו אותם בשתי קבוצות. ביטויים המבטאים אהדה לגווני השיער וכאלה המבטאים סלידה ממנו.
מי הם המבטאים הערכה? מי סולד מצבע השיער? השוו את זווית הראיה של האם לזו של אנשים ברחוב. כמו כן מוצגת זווית הראיה של דוד המלך שנתן לכינוי גי'נג'י הוד מלכותי.
  2. הכתוב מביא את זווית הראיה של המלך דוד באופן עקיף. ציינו אותה (שימו לב לתיאור המפורט והמלא הוד והדר של סביבתו של המלך). ערכו רשימה של ביטויים המתארים את סביבת המלך.
  3. מדוע לדעתכם יש האדרה של סביבת המלך? מה תפקיד התיאור הזה?
  4. המלך פונה ישירות אל הדובר. מה דעתכם, האם עזרו דברי דוד המלך לדובר? נמקו.
  5. מה דעתכם על המפגש בין הדובר למלך דוד?
  6. הדובר מתאר פגישה שלו עם המלך דוד. מתי והיכן מתרחשת הפגישה? מדוע דווקא בזמן ובמקום הנזכרים?
  7. מה דעתכם על דמות האם בשיר? היעזרו בביטויים מתוך השיר להוכחת הדברים.
  8. (טון הדברים, תוכן אינטימיות, אמפטיה).
  9. בשיר מופיעה דמותו של אליהו הנביא. ספרו מה אתם יודעים אודותיו.
  10. מהו תפקידו של אליהו הנביא בשיר?
  11. הדובר בשיר פונה אל אלוהים ומתלונן: "ולמה בראת לך ילדים צהובים, אדוני, צהובים" כשהוא מסתכל על העולם סביב הוא רואה שקיימות אפשרויות רבות לצבעים אחרים והוא מונה אותם. על רקע המגוון הקיים מובלטת טענתו, שמכל הצבעים כולם על ראשו יש צבע צהוב. ניתן לשוחח על הצבעים השונים וההעדפות של ילדים לגבי צבעים שונים. מה גורם לצבע מסוים להיות אהוד ולאחר שנוא? אילו חוויות קשורות לצבעים? מה רווח בין החברים?
ניתן לקשר את השוני בשער שמבדיל גי'נג'ים מילדים אחרים לתופעות או תכונות אחרות שמבדילות אותנו זה מזה ולעיתים גורמים לנו צער או מבוכה.
  12. ציירו תמונה שאהובה עליכם מתוך השיר. התאימו לה משפטים מן השיר.

הפעילות חוברה ע"י לחמן חיה וברקוביץ איריס, מרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל

© כל הזכויות שמורות

אחים ואחיות

ילדים רבים חווים חוויות של להיות "אח של" או "אחות של". מערכות יחסים בין אחים ואחיות מעוררות רגשות בכל קשת הרגשות הקיים, החל מאהבה והערצה וכלה בכעס ובקנאה עזה. דיון בשירים המתארים יחסי אחים יוצרים הזדמנות לשוחח על עולם רגשות זה, לשמוע ולהיות שותף לרגשות הזולת.

הטיול – מירה מאיר

השיר שלפנינו מייצג קשת רגשות שחווה ילד ביחסיו עם אחיו.
לפניכם הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים.

1. בשיחה עם הילדים או כמטלת כתיבה ניתן לברר את הפעילויות שהדובר אוהב לעשות עם אחיו ואלו שאינו אוהב לעשות עם אחיו.
2. השיר פותח בהצהרה שהדובר אוהב לצאת עם אחיו לטיול. פרטו אילו דברים מיוחדים יודע האח לעשות בטיול.
3. הדובר מצהיר על דברים שהוא "לא אוהב בכלל". ציינו את הדברים שהוא מונה ונסו להסביר מדוע הדובר אינו אוהב אותם?
4. ספרו על התנסויות דומות – חיוביות או אחרות – שהיו לכם עם אח או אחות.
5. נסו לתת שמות לרגשות שעולים בשיר (אהבה, הערצה, הערכה...).
6. צטטו את מילות הסיכום של דובר השיר על אחיו. שימו לב למילה "והכל" החותמת את השיר. הסבירו מה משמעותה.
7. כסכום, ניתן להפנות את תשומת לב הילדים לכך שבכל מערכת יחסים יש דואליות ברגשות. ניתן לחזק את הילדים בכך שמותר להם להרגיש גם רגשות שליליים כמו כעס וקנאה. אפשר לברר אתם באילו הזדמנויות הם מרגישים כך.

אחותי הקטנה – ארנה רב-הון

לפניכם הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים:

השיר מאיר את הדואליות ברגשות של אח בוגר כלפי אחות צעירה ממנו. מצד אחד היא מרגיזה אותו והוא כועס, צועק ומרביץ. מצד שני הוא יוצא להגנתה בשכונה, מחוץ למסגרת הביתית. התפנית בשיר מתרחשת עם המילה "אבל". כדאי להדגיש את מקום המילה אבל בתוך השיר. ניתן להשוות שיר זה עם השיר "הטיול" מאת מירה מאיר

אח קטן – זליה רביקוביץ

לפניכם הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים.

1. הדובר מתאר את יחס הסביבה אל האח הקטן שהצטרף למשפחה. באילו ביטויים מכנים את האח הקטן?
2. כיצד, לדעתך, מרגיש הדובר?
3. מה מפריע לדובר בשיר?
4. כיצד מתאר הדובר את אחיו?
5. (כדאי לשים לב לכך שלביטוי "פתאום" יש משמעות של תמיהה והתרסה. אחרי שהתינוק מתואר כמי שיש לו מעט שערות ואין לו בכלל שיניים בפה אומרים המבוגרים: "איזה ילד יפה!".
6. כיצד מרגיש הדובר בשתי השורות האחרונות של השיר? מדוע הוא מציין שהיה ראשון?
7. ניתן לערוך השוואה בנושא "אח קטן", "את גדול" עם השיר "אח קטן" של מטעמה קשתי.

אח קטן – מטעמה קשתי

לפניכם הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים.

השיר אמנם נקרא "אח קטן" אך הוא מדגיש את היתרונות שיש לאח הבוגר כשיש לו "אח קטן". השיר מציג את זווית הראיה של האח הבוגר תוך הדגשת החוויות החיוביות שבהן מתנסה אח בוגר ביחסיו עם האח הצעיר ואת התרומה של חוויות אלה להתפתחותו.

1. אילו דברים אוהב האח הבוגר לעשות עם האח הצעיר ואילו דברים הוא אוהב לעשות למענו?
2. אם יש לכם אח קטן או אחות קטנה מה אתם נהנים לעשות אתם?
3. הדובר בשיר אומר: "כשיש אח קטן נהיים גדולים יותר". הסבירו את המשפט. האם גם אתם מרגישים כך? ספרו על ניסיונותיכם.
4. כתבו מכתב לדובר בשיר "אח קטן" של רביקוביץ' וספרו לו על חוויות שלכם עם האח או האחות הצעירים שלכם.
5. שני השירים נקראים "אח קטן". במה הם דומים? במה הם שונים?
6. (מי הדובר? מהי זווית הראיה שלו? אילו רגשות עולים בכל שיר? מהי משמעות השם בכל אחד מן השירים?)
7. (בשיר אחד מיוצג מבט כועס ומקנא באחר מבט מקבל, אוהב ומחבק)
8. עם מי משני האחים אתם מזדהים?

מדוע אני לא אחי הגדול? – רימונה דינור

לפניכם הצעות לדיון או לפעילות בכתב עם הילדים.

השיר עוסק בשאלה שמטרידה את דובר השיר "מדוע אני לא אחי הגדול?" שם השיר עשוי לשמש פתיח לדיון עוד לפני קריאת השיר עצמו. לנסות לשער מה מטריד את הדובר? מדוע? ולברר אם ילדים בכיתה שואלים שאלה דומה. לאחר השיחה ניתן לקרוא את השיר ולדון בסיבות שגרמו לו לשאול את השאלה. התשובה לשאלת הדובר טמונה בשיר עצמו. השיר בנוי משלושה בתים המתחילים בשתי שורות זהות המציגות את שאלת הדובר. בהמשך כל בית מצויה רשימה ארוכה של התרחשויות ומצבים שיכולה להיות הסבר להתעוררות שאלת הדובר.

1. על פי השיר מה רוצה הדובר לשנות?
2. מה דעתכם, האם מורגשת בשיר תחרות בין האחים? הסבירו והדגימו.
3. האם אם אתם הרגשתם רגשות דומים?
4. מה עזר לכם להתמודד עם רגשות אלו?
5. נסחו מכתב אל הדובר בשיר ושתפו אותו ברגשות שלכם בנושא השיר.
6. השיר מסתיים בהצהרה: "רק דבר אחד לא ישיג לעולם: אח גדול". מה דעתכם על ההצהרה?
כיצד היא מתקשרת לשיר?
(ההצהרה שונה במהותה מרוח השיר. את ההצהרה אפשר לפרש בשני אופנים. האחד אהה! מצאתי משהו שלעולם לא יהיה לו ולי יתרון על פניו. האחר מציע מסר סמוי שבעצם כשיש אח גדול יש בכך יתרון. ניתן לשוחח על היתרונות שבכך).

הפעילות חוברת ע"י לחמן חיה וברקוביץ איריס, מרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל
© כל הזכויות שמורות